

UNIVERSITY OF LEEDS

This is a repository copy of *Ceremonial Olympism: Towards an Art of Democratic Dialogue?*.

White Rose Research Online URL for this paper:
<http://eprints.whiterose.ac.uk/43710/>

Other:

Tzanelli, R (2009) *Ceremonial Olympism: Towards an Art of Democratic Dialogue?*
Re-public.

Reuse

Unless indicated otherwise, fulltext items are protected by copyright with all rights reserved. The copyright exception in section 29 of the Copyright, Designs and Patents Act 1988 allows the making of a single copy solely for the purpose of non-commercial research or private study within the limits of fair dealing. The publisher or other rights-holder may allow further reproduction and re-use of this version - refer to the White Rose Research Online record for this item. Where records identify the publisher as the copyright holder, users can verify any specific terms of use on the publisher's website.

Takedown

If you consider content in White Rose Research Online to be in breach of UK law, please notify us by emailing eprints@whiterose.ac.uk including the URL of the record and the reason for the withdrawal request.

eprints@whiterose.ac.uk
<https://eprints.whiterose.ac.uk/>

Ροδάνθη Τζανέλλη – Τελετουργικός Ολυμπισμός: Προς μια τέχνη του δημοκρατικού διαλόγου;

Re-public: Re-imagining democracy

Θυμάμαι την ευφορία που πλημμύρισε την Ελλάδα όταν η Ολυμπιάδα του 2004 στέφθηκε με τα πολυαναμενόμενα συγχαρητήρια του Ζακ Ρογκ και άλλων «παγκόσμιων παικτών». Η αναγνώριση είναι πάντα δυνατή για τους Ολυμπιακούς «οικοδεσπότες», ανεξάρτητα πόσο περιθωριακή είναι η χώρα που κατοικούν. Αλλά ο διάβολος κρύβεται στις λεπτομέρειες, και άπαξ και βρεθεί στο προσκήνιο της πολιτικής δημοσιότητας, ο οικοδεσπότης γίνεται ευάλωτος σε γενικευμένη κριτική. Οι οργανωτές πρέπει να παίξουν τα χαρτιά τους σωστά για να πετύχουν: από τη δημόσια ασφάλεια, την ψυχαγωγία παγκόσμιων ακροατηρίων και αθλητών, τη σφυρηλάτηση έργων τέχνης με ομορφιά και εκπαιδευτική αξία, τη συλλογή χρυσών μεταλλίων, το όνειρο μετατρέπεται σιγά-σιγά σε έναν πολιτικό εφιάλτη. Από την έναρξή τους το 19ο αιώνα, οι Ολυμπιακοί Αγώνες λειτούργησαν σαν μία πλατφόρμα στην οποία τα έθνη διατυπώνουν τη δική τους εκδοχή της μοντερνικότητας, παράγοντας παγκοσμίως αποδεκτές μάσκες και αναπαριστώντας τους δημόσιους Εαυτούς τους για εξωτερική και εσωτερική κατανάλωση.

Ιδιαίτερα οι τελετές έναρξης και λήξης αναπτύχθηκαν σε καλλιτεχνικές αφηγήσεις του κοινωνικού κόσμου του κράτους-οικοδεσπότη. (Roche 2001) Εκθέτοντας τα θαύματα της τοπικής και εθνικής κουλτούρας, οι τελετές σφυρηλατούν μία κοσμολογική αφήγηση μπροστά σε ένα φόντο διαδηλώσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων για τις αυξανόμενες εξώσεις που υπαγορεύει το Ολυμπιακό πρότζεκτ και τις πιέσεις που ασκεί στην περιφερειακή και την εθνική οικονομία.

Οι συγκρούσεις ανάμεσα στις υψηλές φιλοδοξίες της Ολυμπιακής ιδεολογίας και τις προσταγές της διαμόρφωσης πολιτικής ανάγονται τουλάχιστο στην παραγωγή μιας Ολυμπιακής Φλόγας (*Βερολίνο 1936*). Μας ακολούθησαν μέσω των εκστρατειών για τα πολιτικά δικαιώματα στη δεκαετία του 1960 στο Μεξικό, την τρομοκρατική τραγωδία του Μονάχου (1972), τις αναγκαστικές αστικές μεταμορφώσεις της Βαρκελώνης (1992) και του Σίδνεϋ (2000), και τα κοινωνικοπολιτικά άγχη της Αθήνας (2004) – το φανταστικό, παγκόσμιο Ολυμπιακό κέντρο που αγωνιζόταν να αντιμετωπίσει την υποτιθέμενη υποβάθμισή του σε παρία της Ευρώπης και να εντυπωσιάσει την μετά τους Δίδυμους Πύργους Δύση. Μία «φτωχή» συνταγή κοσμοπολιτισμού (τουριστικής εικονογραφίας και εύπεπτου «ιθαγενούς στοιχείου», θεαμάτων με πυροτεχνήματα και πολιτική δυσaréσκεια υπό τύπον καλλιτεχνικής παράστασης) ρίχνει ένα βαρύ πέπλο πάνω από τα τοπικά προβλήματα και δίνει σχήμα στον τελετουργικό Ολυμπισμό: πολίτες του κόσμου (για να παραφράσουμε τη Γιάννα Αγγελοπούλου-Δασκαλάκη), ενωμένοι παρακολουθούμε μία σκηνοθετημένη δημοκρατία που βάζει τους οργανωτές στον παγκόσμιο χάρτη. Αυτό ήταν το μοντέλο τουλάχιστο από τις μέρες της Ολυμπιάδας της Βαρκελώνης (1992), που σφυρηλάτησε εφήμερες πολιτικές συμμαχίες για να εκτελέσει έναν θυσιαστικό εξωραϊσμό θυλάκων της εργατικής τάξης στο βωμό του περιφερειακού γοήτρου.

Οι εκπρόσωποι του έθνους-κράτους εργάζονται σκληρά προς μια μοναχική αμνησία που θα σχεδιάσει πρόχειρα με το ένα χέρι (μάρκες παγκόσμιας απήχησης) για να σβήσει με το άλλο (ολόκληρες τοπικότητες). Τελικά ακόμα και οι Ολυμπιακές πραγματώσεις της τοπικής κουλτούρας γίνονται τυποποιημένα προϊόντα: εθελοντές και επαγγελματίες συρρέουν για να ξαναγράψουν το ίδιο ουτοπικό σενάριο που αποκλείει τα τμήματα του πληθυσμού που επιδιώκει να αντιπροσωπεύσει (πολιτικά και πολιτισμικά). Ενώ το έθνος-κράτος βρίσκει μια θέση σε μια κλειστή λέσχη παγκόσμιων παικτών (μια δημοκρατική δήλωση, χωρίς αμφιβολία), τα υποκείμενά του – Λεβιάθαν τοποθετούνται σε (έμφυλες και φυλετικές) ιεραρχίες αξιών. Η υλική πλευρά του Ολυμπισμού (αστική αναγέννηση) λειτουργεί παράλληλα με μία εκφραστική πλευρά (τις καλλιτεχνικές όψεις του γεγονότος) που επιλύει συμβολικά την κρίση που δημιουργήθηκε από τα καλέσματα για εθνική ανάπτυξη. Το κρυπτο-αποικιακό παρελθόν της Ελλάδας παρεισέφρυνε σε τέτοιες τελετουργικές εκφράσεις, παράγοντας μια εσωστρεφή αφήγηση της εθνικής ταυτότητας: τα κοσμοπολίτικα μηνύματά της βασίστηκαν σε μια ημερήσια διάταξη ψευδούς ένταξης, στην οποία ο κόσμος ταυτιζόταν με την Αθηναϊκή Ελληνική πολιτιστική οικουμένη. Η κινητοποίηση μιας αναδρομικά αναγνωρισμένης Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς ως κληρονομιάς της σύγχρονης Ελλάδας (η συνεισφορά του Γιώργου Σεφέρη στην παγκόσμια ποίηση) μετέτρεψε τους πολιτισμικά ξένους σε υποκείμενα που «είχαν ανάγκη» διδασκαλίας, ενώ ταυτόχρονα παρουσίαζε την Ελλάδα ως τον ζημιωμένο δωρητή της ανθρωπότητας. Η Ολυμπιακή Φλόγα μετατράπηκε σε μία θρησκευτική τελετουργία μετάβασης, μια αλληγορία της Προμηθεϊκής Πτώσης και της Ελληνικής εθνικής ανάστασης ταυτόχρονα, αφήνοντας τα πολιτισμικά αναλφάβητα ακροατήρια να βγάλουν τα δικά τους συμπεράσματα.

Υπήρξε μέχρι τώρα ένας Ολυμπιακός οικοδεσπότης που τόλμησε να αποκλίνει από αυτή την συνταγή της αποκαλύψεως; Αναρωτιέται κανείς τι είδος αφήγησης θα παρήγαγε μια Ολυμπιάδα αν οι σκηνοθέτες έδιναν την *camera obscura* στους επισκέπτες ή στους εσωτερικούς Άλλους ενός έθνους, και όχι στους αμοιβόμενους ηθοποιούς των τελετών ή τους πρόθυμους εθελοντές, αλλά τους εφήμερους επισκέπτες και στα ταλαιπωρημένα μέλη των κοινωνιών. Σε μία τέτοια περίπτωση θα προέκυπτε μια χαστική εθνική αφήγηση, με όλο τον τρόπο, την καταπίεση και την καταστολή. Αυτή θα μετατόπιζε την έμφαση από παγκόσμια ελκυστικές αντιλήψεις του «τόπου» και του πολιτισμού σε ό,τι έχει κοινωνική και περιφερειακή αξία, συνηγορώντας υπέρ μιας λαϊκής πολιτικής της σημασίας. Θα έκανε χώρο για τα περιβάλλοντα (*milieux*) των τοπικών παραδόσεων (Dürschmidt 1997: 63), που η επίσημη τελετή συμπίεζει ή καταπιέζει από ανάγκη. Αν και αυτό το συναισθηματικό σενάριο θα άφηνε τον «οικοδεσπότη» όμηρο της τύχης, οι «οικοδεσπότες» είναι πάντα ακριβώς αυτό: εκτεθειμένοι στην κριτική που ενισχύεται από τις ανεξάντλητες πιθανότητες παγκόσμιων διαμεσολαβήσεων.

Η καθημερινή εμπειρία με έχει συνηθίσει να υιοθετώ διαφορετικές οπτικές γωνίες: οι οδηγοί ταξί που συναντώ στο Leeds ανησυχούν λιγότερο για την αστική ανανέωση και περισσότερο για την κατάρρευση του μικρόκοσμού τους κάτω από τη μπουλντόζα. Η αλλαγή της οπτικής γωνίας είναι μία παραμελημένη πρακτική στις Ολυμπιακές τελετές: το παγκόσμιο ντεμπούτο του Αθήνα 2004 ζωγράφισε έναν οικοδεσπότη τραυματισμένο από Δυτικές παρεμβάσεις, ενώ το ίδιο το Ολυμπιακό πρότζεκτ της Αθήνας έβλαπτε τις εφήμερες κοινότητές της (τους γύφτους και τα μέλη των μειονοτήτων που δούλευαν ως εργάτες στα Ολυμπιακά έργα για να ολοκληρώσουν μια κολοσσιαία δουλειά). Η πρόσφατη διαμαρτυρία του Σεμπάστιαν Κόε ότι οι κριτικοί της αναπτυξιακής μηχανής πάντα εκφράζουν αντιρρήσεις ενώ οι οργανωτές των Ολυμπιακών Αγώνων κοπιάζουν για να κάνουν καλή δουλειά είναι μια αλήθεια που παραβλέπει ένα στοιχείο: το να αποσυνδέεις την Ολυμπιακή κουλτούρα από τη γεωπολιτική αναπαράγει συμπεριφορές που ακολουθήθηκαν από Γερμανούς, Ρώσους και Κινέζους οικοδεσπότες στο παρελθόν. Η εμπειρία του (πάντα μετανάστη) ταξιτζή μου εξακολουθεί να μην έχει θέση σε αυτό το πρότζεκτ, παρά μόνο για διακοσμητικό σκοπό. Η διαλεκτική του παρουσία θα αποδομούσε ένα θέαμα (με ιθαγενή μύθο, μυθοπλασία τύπου Σπίλμπεργκ, βήματα του Κομφούκιου πάνω στον ουρανό του Πεκίνου, Αθηναϊκή-Βυζαντινή δόξα ή

κληρονομιά της Ανατολίας ή ένα Βρετανικό «εθνικό χαρακτήρα» από το μπαούλο των τουριστικών αξιοπερίεργων) προς όφελος των προσεγγίσεων που πραγματικά ανήκουν στις περιθωριακές ομάδες (κοινότητες μεταναστών, γυναίκες, ακόμα και ανθρώπους με ειδικές ανάγκες). Η υπόσχεση του Λονδίνου 2012 να πραγματοποιήσει εκδηλώσεις σε όλη την πόλη αντί για μία παράσταση για όλους φαίνεται υποσχόμενη, αν και το αποτέλεσμα εμφανίζεται ανησυχητικό: οι ταξιτζήδες που θρηνούν το πατρικό τους σπίτι που θα γκρεμιστεί έχουν προσκληθεί σε αυτή τη γιορτή;

Οι Ολυμπιακές τελετές χρησιμοποιούν όλο και περισσότερο φανταστικές κινηματογραφικές πλοκές, αλλά η τελική τους μείξη με την ιστορία κηλιδώνει τη δυνατότητα να ξεπεράσουν τέτοιους περιορισμούς. Προσθέστε σ' αυτό την επιμονή να σκηνοθετηθεί η Ολυμπιακή μουσική του Παπαθανασίου σε συγκεκριμένα πολιτιστικά πλαίσια ή αναπαραστάσεις του ανθρώπινου αγώνα με τη φύση (τα ταξίδια των κοσμοναυτών έγιναν της μόδας με τις Ολυμπιάδες Λος Άντζελες 1984 και Μόσχα 1980) και είστε πάλι στο μηδέν. Αυτοί είναι καλοί τρόποι να παρακάμψει κανείς τα ιστορικά τραύματα, αλλά ξαποστέλνουν την καθημερινή πραγματικότητα σε αυτή την κατηγορία του «μπανάλ εθνικισμού» που σπάνια βλέπει το φως της δημοσιότητας. Και πάλι, ακόμα και αυτές οι βλαβερές όψεις της πολιτικής της χώρας-οικοδεσπότη μπορούν να μετατραπούν σε στοιχεία χρήσιμα για έναν παραμυθά. Πάρτε για παράδειγμα την εξάλειψη των αποικιακών αναφορών από την τελετή παράδοσης του Λονδίνου 2012, συνδυασμένη με τα μεταμοντέρνα σημεία κορύφωσης ενός Λονδίνου σε ροή «έθνικ»: για πολλούς, το πολυπολιτισμικό πρότζεκτ έχει ήδη αποτύχει στην πράξη εξ αιτίας της αιώνιας επιστροφής της ιστορίας (η πιο πρόσφατη ενσάρκωση της οποίας είναι η Ισλαμοφοβία). Πώς να χειριστεί κανείς τις απαιτήσεις της διασπασμένης ανθρωπότητας στη Βρετανία;

Αν, σε μια μετα-Εγγελιανή πινελιά, πραγματωνόμαστε αληθινά μέσα από τις επαφές μας με τους άλλους, η Γιαπωνέζικη εμμονή φωτογράφισης της εμπειρίας έχει πολλά να μας προσφέρει. Ίσως η πολύ αποικιακή πρακτική των περιηγητών του Grand Tour να καταγράφουν και να ταξινομούν εντυπώσεις χρειάζεται μια καλή ανανέωση: η παράδοση του «ταξιδιωτικού ημερολογίου» (μία κριτική ματιά στην ιστορική ακολουθία της Ελλάδας και το μυθολογικό πάπυρο της Κίνας) στους παγκόσμιους επισκέπτες μπορεί να αποφέρει οφέλη στη χώρα-οικοδεσπότη. Η γιγαντιαία οθόνη του σταδίου στο Πεκίνο 2008 μπορεί να γίνει ο ιμπρεσιονιστικός πίνακας του Λονδίνου, ζωγραφίζοντας μια Αγγλική αφήγηση με Γιαπωνέζικους, Κινέζικους, Ελληνικούς, φεμινιστικούς και ουμανιστικούς τόνους. Αυτό που απαιτείται για μια τέτοια αποστολή είναι ομάδες εκπαιδευμένων εθελοντών που θα έχουν σταλεί σε όλη τη χώρα (μία χειρονομία κατά των περιφερειακών μονοπωλίων που επηρέασαν το Αθήνα 2004, μεταξύ άλλων), σε αναζήτηση ταξιδιωτών που θα είναι πρόθυμοι να μοιραστούν ταξιδιωτικές περιπέτειες. Η σύνοψη των διυποκειμενικών δράσεων που θα προκύψει (η *Weltanschauung* μου μέσω των δικών σου εμπειριών) μπορεί να αντικαταστήσει τη στατικότητα με τη ρευστότητα. Αυτή η διαλογική φωνή μπορεί να «εκπαιδεύσει» τους απόγονους του John Bull σχετικά με το ποιοί είναι σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή για τους άλλους. Συλλάβαμε μια στιγμή αυτής της προσπάθειας στο Αθήνα 2004 όταν η σκηνή γέμισε με σύγχρονους τουρίστες – αλλά αυτή η απόπειρα κατέρρευσε σε ένα δυαδικό στερεότυπο με λίγο βάθος. Η πραγματική οπτική γωνία ενός τουρίστα και η προοπτική ενός εσωτερικού Άλλου πάντα βρίσκονται παράλληλα με τις απόψεις του οικοδεσπότη: και οι τρεις εκδοχές της Βρετανίας είναι εξίσου έγκυρες. Ο Ολυμπισμός των εκδηλώσεων θα πρέπει να συνηγορεί για το διάλογο, όχι για τη δημοκρατική ανοησία.

Καμία υπόδειξη δε μπορεί να βελτιώσει τις επερχόμενες εντάσεις: για να ξαναχτίσεις πρέπει να καταστρέψεις, και στη διαδικασία αυτή χάνεται η ίδια η αρχή πάνω στην οποία ο ντε Κουμπερτέν καλλιέργησε την Ολυμπιακή του ουτοπία – η αξιοπρεπής αναγνώριση του οικοδεσπότη από μια κοινότητα εθνών. Μία παραποίηση της φιλοξενίας (κυριολεκτικά της αγάπης για το εξωτικό) επεκτείνεται σε εκθηλυμένη, συναισθηματική εργασία που εθελοντές επισπεύδουν για παγκόσμιους τουρίστες. Το να δίνει κανείς (τόσο με την έννοια της εξοικείωσης των άλλων με την εθνική κουλτούρα όσο και με την έννοια της ψυχαγωγίας), αποδίδει σε κάποιον συμβολική ισχύ επί των αποδεκτών, αλλά η κανονιστική μορφή του Ολυμπισμού επιδέχεται κριτική για αυτή την

αποκλειστικότητα. Γυρίζοντας το παιχνίδι της αναγνώρισης προς τα μέσα – η ένταξη όχι μόνο αυτών που οργανώνουν το Ολυμπιακό σόου αλλά και αυτών που ασχολούνται με την καθημερινότητα της αστικής κινητικότητας (ιδιοκτητών γωνιακών καταστημάτων, ταξιτζήδων, γυναικών που δουλεύουν σε μπαρ, καθαριστριών σε ξενοδοχεία) θα προετοιμάσει το έδαφος για το μετα-Ολυμπιακό τοπίο. Οι γύφτοι του Αθήνα 2004 θα έμεναν άφωνοι από μια τέτοια πράξη. Αλλά αυτές οι επιλογές είναι *poli me tangere* και «εξαφανίζονται» βολικά πριν «αγγίξουν» την ιερή εθνική επικράτεια: η κυρίαρχη διαίρεση του κόσμου στη «Δύση» (West) (κακόβουλους άρπαγες της πολιτισμικής κληρονομιάς) και στη «φωλιά» (Nest) (η δική μας, στοχαστική εκδοχή των απαρχών του πολιτισμού) υποβιβάζει ακόμα τη θηλυκότητα σε ένα λάβαρο οικιακότητας και αναπαραγωγής, την ίδια στιγμή που του αποδίδει θεϊκές καλλιτεχνικές ιδιότητες.

Αναφορές

- Roche M. (2001) *Mega-Events and Modernity*. Λονδίνο: Routledge.
- Dürrschmidt J. (1997) 'The Delinking of Locale and Milieu'. στο: J. Eade, *Living the Global City*, London: Routledge, 56-72.

Ιστοσελίδα / Ροδάνθη Τζανέλλη

Η Ροδάνθη Τζανέλλη είναι λέκτορας Κοινωνολογίας και αναπληρώτρια διευθύντρια στο Κέντρο για τη Μελέτη της Εθνικότητας και του Ρατσισμού (Centre for Ethnicity and Racism Studies), Σχολή Κοινωνιολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο του Leeds, Μεγάλη Βρετανία.

Αφιέρωμα: [σχεδιασμός υπηρεσιών](#), [read also](#)

Ετικέτες: [Ροδάνθη Τζανέλλη](#) , [εθνικισμός](#) , [ντιζάιν](#) , [ολυμπιακοί αγώνες](#)